

Tiina Uimaluoto

“RAAMATTUKÄRÄJIEN” RETORIIKAN ANALYYSI

Retorisin keinoin tuotettu ja purettu polarisaatio
Päivi Räsäsen oikeusjutun uutisoinnissa

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Toukokuu 2022

TIIVISTELMÄ

Tiina Uimaluoto: ”Raamattukäräjien” retoriikan analyysi – Retorisin keinoin tuotettu ja purettu polarisaatio Päivi Räsäsen oikeusjutun uutisoinnissa”

Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Journalistiikan tutkinto-ohjelma
Toukokuu 2022

Tässä tutkielmassa tarkastellaan sitä, millaisin retorisin keinoin Päivi Räsäsen oikeusjutun uutisoinnissa tuotetaan tai puretaan polarisaatiota ja vastakkainasettelua yleisöissä. Tutkielma tarkastelee myös, onko uutisissa käytetty sovittelujournalismin menetelmiä polarisaation ja vastakkainasettelun purkamiseksi.

Aineistona on viisi Ylen artikkeleita ja neljä *Helsingin Sanomien* artikkeleita. Artikkelien julkaisuväli on 22.1.2022–14.2.2022, sillä tuona aikavälinä Räsäsen tapausta käsiteltiin mediassa erityisen paljon oikeudenkäynnin sijoittuessa tammikuun 2022 lopulle.

Tutkielman teoreettinen viitekehys nojautuu sovittelujournalismiin ja journalismin polarisaatioon. Sovittelujournalismi nojaa käsitteenä Ahvan ym. määritelmään, jossa sovittelujournalismilla tarkoitetaan sellaista ajattelun ja toiminnan tapaa, joka auttaa hahmottamaan ristiriitoja muuten kuin vastakkainasetteluna. Ahvan ym. mukaan sovittelujournalismin tavoitteena on luoda tilaa rakentavalle erimielisyydelle ja auttaa yleisöä ymmärtämään näitä erimielisyyksiä.

Journalismin polarisaatiolla viitataan vastakkainasetteluun ja yhteiskunnallisten kuilujen kasvamiseen, jossa ymmärrys yksilöiden välillä vähenee jopa siinä määrin, että yleisöillä ei enää ole yhteistä maaperää. Tutkimusmetodina on käytetty retoriikan analyysia.

Artikkeleissa ei ole näkyvästi hyödynnetty sovittelujournalistisia menetelmiä ja näyttää siltä, että erityisesti verkko-otsikoinnin tapa aineiston uutisten kohdalla saattaa olla lisäämässä vastakkainasettelua yleisöjen välillä retoristen keinojen kautta. Artikkelien leipäteksti oli huomattavasti otsikoita neutraalimpaa, ja leipätekstin ilmaisutapojen sekä rakenteiden tasolla neutraali sävy saattaa osaltaan olla lieventämässä vastakkainasettelua.

Avainsanat: Polarisaatio, sovittelujournalismi, retoriikan analyysi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	1
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	3
	2.1 Polarisatio	3
	2.2 Sovittelujournalismi.....	4
	2.2.1 Sovittelujournalismin periaatteet.....	4
	2.2.2 Sovittelujournalismin menetelmät.....	6
3	AINEISTO JA MENETELMÄT	9
	3.1 Aineisto	9
	3.2 Retoriikan analyysi.....	9
4	ANALYYSI JA TULOKSET	11
	4.1 Ylen uutisartikkelien retoriikan analyysi	11
	4.1.1 Otsikot	12
	4.1.2 Leipäteksti	13
	4.1.3 Rakenteet.....	14
	4.2 Helsingin Sanomien artikkelien retoriikan analyysi.....	14
	4.2.1 Otsikot	15
	4.2.2 Leipäteksti	16
	4.2.3 Rakenteet.....	17
	4.3 Sovittelujournalismin menetelmät teksteissä	18
	4.4 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen	19
5	POHDINTA.....	21
6	PÄÄTELMÄT	23
	LÄHTEET	24
	AINEISTO	25

1 JOHDANTO

“Miten kirkon oppiperusta, #raamattu sopii yhteen sen kanssa, että häpeä ja synti nostetaan ylpeyden aiheeksi?” Näin kysyi kristillisdemokraattien kansanedustaja Päivi Räsänen twiitissään 17. kesäkuuta 2019, kun Suomen evankelis-luterilainen kirkko ilmoittautui seksuaalivähemmistöjen oikeuksia puolustavan Priden viralliseksi tukijaksi.

Muun muassa kyseinen twiitti oli tarkastelussa alkuvuonna 2022 käydyssä oikeudenkäynnissä, jossa syyttäjä vaati Räsäselle 120 päiväsakon suuruista rangaistusta kolmesta kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Syytteiden mukaan Räsänen on solvannut homoseksuaaleja twiitissään, perhepoliittisessa kirjoituksessaan, sekä Yle Puheen haastatteluohjelmassa (Mäntysalo 2022).

Oikeudessa Räsänen kiisti syytteet, sillä hän katsoi, ettei ole solvannut kirjoituksissaan ja puheissaan homoseksuaaleja. Oikeudenkäynti oli Suomen mittakaavassa poikkeuksellinen, sillä tuomioistuin joutui ensimmäistä kertaa Suomessa ottamaan kantaa siihen, voiko Raamatun siteeraaminen olla rikos (Happonen 2022). Oikeudenkäynnissä keskusteltiin paitsi sananvapaudesta, uskonnonvapaudesta, että vähemmistöjen oikeuksista.

Päivi Räsäsen oikeudenkäynti käytiin Helsingin käräjäoikeudessa 24. tammikuuta 2022, ja se jatkui 14. helmikuuta 2022. Tuolloin oikeustalolle oli kokoontunut myös mielenosoittajia Räsäsen puolesta.

Tapaus herätti paljon huomiota mediassa, ja siihen otettiin kantaa myös kansainvälisellä tasolla. Päivi Räsästä puolustettiin ja vastustettiin hanakasti eri tahojen toimesta (Happonen, 2022).

Yhteiskunnallisiin aiheisiin liittyvä keskustelu saattaa mediayleisöjen keskuudessa olla usein kärjistynyttä ja erilaisiin linjoihin jakautunutta. Polarisaatio herättää monissa huolta, mukaan lukien tutkijoissa ja analyytikoissa (Aguerdas, ym., 2022). Onko yleisöillä kohta enää yhteistä maaperää?

Kärkästä keskustelua herättävät erityisesti valmiiksi konfliktiherkät aiheet. Mikko Hautakankaan, Laura Ahvan ja Paula Haaran 2016–2018 kirjoittama *Sovittelujournalismin käsikirja* auttaa tunnistamaan erityisen konfliktiherkät aiheet, joka muun muassa kansanedustaja Päivi Räsäsen oikeuskiista on kattaen uskontoon ja vähemmistöihin liittyvät kysymykset. Sovittelujournalismin kannalta aihe näyttäytyy haastavana, mutta myös hedelmällisenä maaperänä sovittelujournalismin työkalujen hyödyntämiselle.

Ahvan ym. mukaan nykyisessä mediakulttuurissa on paljon dramaattisia tarinoita kamppailuasetelmia, jotka kuumentavat tunteita. Sovittelujournalismi pyrkii vastaamaan polarisaation haasteeseen sovittelun menetelmiin nojautuen ja tuottaen journalismia, joka auttaa sekä journalisteja että yleisöjä ymmärtämään keskustelun taustoja. Sovittelujournalismin menetelmiä hyödyntämällä pyritään antamaan tilaa erilaisten äänien rinnakkaiselolle yhteiskunnassa. (Emt., 2017.)

Tutkielmassani tarkastelen retoriikan analyysin avulla, millaisilla erilaisilla keinoilla polarisaatiota puretaan tai rakennetaan Päivi Räsäsen oikeusjutun uutisoinnissa. Aineistona on Ylen ja *Helsingin Sanomien* uutisartikkeleita Päivi Räsäsen oikeusjuttuun liittyen. Tarkastelen myös sitä, näyttääkö artikkeleissa olevan hyödynnetty sovittelujournalismin periaatteita. Pohdintaosuudessa käsittelen sitä, mitä annettavaa sovittelujournalismilla on uutisoinnissa aiheen tiimoilta. Näin ollen tutkimuskysymykset voitaisiin kiteyttää kahteen kysymykseen, jotka ovat:

1. Millaisin retorisin keinoin Päivi Räsäsen oikeusjutun uutisoinnissa tuotetaan tai puretaan polarisaatiota?
2. Millaisia sovittelujournalistisia menetelmiä uutisartikkeleissa esiintyy?

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tutkielman teoreettisena viitekehysenä toimivat polarisaation ja sovittelujournalismin käsitteet. Polarisaatio nähdään usein tutkijoiden ja analyytikoiden silmissä huolenaiheena (Aguerdas, ym. 2022). Sovittelujournalismi taas pyrkii osaltaan vastaamaan polarisaation ongelmaan ja ennaltaehkäisemään konfliktien ja erilaisten raja-aitojen syntyä.

Tutkielma määrittelee polarisaation seuraavassa alaluvussa tutkimuksiin perustuvan käsitteistön mukaan, sekä sovittelujournalismin muun muassa Ahvan ym. (2017) koostaman *Sovittelujournalismin käsikirjan* avulla.

2.1 Polarisaatio

Polarisaatiolla viitataan vastakkainasetteluun ja eräänlaisten yhteiskunnallisten kuilujen kasvamiseen, jossa ymmärrys yksilöiden välillä vähenee. Polarisaation katsotaan vähentävän yhtenäistä ymmärtämistä, ja se voi äärimillään johtaa tilanteeseen, jossa ihmiset ovat niin kaukana toisistaan, ettei heillä enää ole yhteistä maaperää. Tällaisissa tapauksissa ihmiset jakavat lopulta erilaiset käsitykset todellisuudesta. (Aguerdas, ym. 2022.)

Attiaksen ja Brandsman (toim. 2020, 19–20) mukaan polarisaatio saa voimansa mustavalkoisesta me ja ne -ajattelusta. Tällainen ryhmäajattelu tulee ongelmalliseksi, kun se vahvistuu liiallisesti. Tällöin ihmiset lokeroidaan yhden identiteetin kautta mustavalkoisesti samanlaisiksi ryhmän toisten jäsenten kanssa. Ryhmät asetetaan vastakkain ja kuilu ryhmien välillä kasvaa. Ryhmät etäännyvät toisistaan entisestään vuorovaikutuksen puuttuessa.

Polarisaatioon liittyy keskustelu sosiaalisista kuplista (*echo chambers*). Muun muassa Sustein (2009) on ennustanut sosiaalisten kuplien lisääntymistä tulevaisuudessa. Sosiaalisissa kuplissa yksilöiden välillä on toisistaan merkittävällä tavalla eroavia, vastakkaisia mielipiteitä, joihin he mukautuvat ja jotka he myös tuovat esille (Flaxman, ym., 2016).

Sosiaalisten kuplien syntymiseen vaikuttavat muun muassa hakukoneiden, uutissyötöiden ja sosiaalisen median personointi. Sisältöjä personoidaan käyttäjille yhä enenevässä määrin (Agichtein, ym. 2006), jolloin algoritmit automaattisesti suosittelevat käyttäjille sisältöjä, joiden kanssa he ovat eniten samanmielisiä (Pariser, 2011). Omaa kantaa edustavia sisältöjä sekä kulutetaan että jaetaan. Muodostuu niin sanottuja filterikuplia, jotka ovat omiaan syventämään polarisaatiota tukkiessaan vastakkaisten mielipiteiden dialogin yhteiskunnassa. Huomattava on, että sosiaalisten kuplien ja filterikuplien olemassaolosta on ristiriitaisia näkemyksiä tutkijoiden keskuudessa, ja niiden olemassaolosta on myös vähän empiiristä todistusaineistoa. Muun muassa tästä syystä en keskity määrittelemään tai analysoimaan polarisaatiota yksin näiden käsitteiden kautta tässä tutkielmassa.

2.2 Sovittelujournalismi

Tutkielmani toinen keskeinen käsite on sovittelujournalismi. Ahvan ym. (2017) mukaan sovittelujournalismi tarjoaa uusia keinoja käsitellä konfliktierkkiä aiheita. Sovittelujournalismilla tarkoitetaan ajattelun ja toiminnan tapaa, joka auttaa hahmottamaan ristiriitoja muuten kuin vastakkainasetteluna. Tavoitteena on luoda tilaa rakentavalle erimielisyydelle ja auttaa yleisöä ymmärtämään näitä erimielisyyksiä. (Ahva ym., 2017.)

Tarkastelen tutkielmassani sitä, millä tavoilla sovittelujournalismin menetelmiä on mahdollisesti hyödynnetty analysoitavissa uutisartikkeleissa. Pohdintaosuudessa palaan sovittelujournalismin käsitteeseen ja siihen, miten sovittelujournalismin työkaluja käyttämällä voitaisiin ehkäistä polarisaatiota Päivi Räsäsen oikeusjutun uutisoinnissa. Seuraavissa alaluvuissa esittelen sovittelujournalismin keskeisimpiä periaatteita sekä käytännön menetelmiä osana journalistista työprosessia.

2.2.1 Sovittelujournalismin periaatteet

Sovittelujournalismin käsikirja, johon tutkielmassani viitataan, perustuu Tampereen yliopiston Sovittelujournalismi-toimintatutkimukseen, eli tutkijoiden ja toimittajien yhteisiin työpajoihin ja niissä toteutettuihin kokeilujuttuihin.

Sovittelujournalismi nojaa dialogiseen sovittelumalliin, joka korostaa kasvua, oppimista ja yhdessä ymmärtämistä. Kyseisessä mallissa ei ole tarkoitus päästä yhteisymmärrykseen, vaan antaa ääni erilaisille näkökulmille, mennä kohti eroavaisuuksien juuria ja rakentaa niiden pohjalle yhteistä ymmärrystä. (Ahva, ym., 2017.) Ahvan ym. (2017) mukaan sovittelujournalismilla on kolme peruspilaria, jotka kumpuavat sovittävän vuorovaikutuksen opeista. Niitä ovat jännitteen selkiyttäminen, kuunteluttaminen ja luottamuksen kannattelu.

Jännitteen selkiyttämisessä on yksinkertaisesti pyrkimys muodostaa yhteinen ymmärrys siitä, mistä asiasta oikeastaan kiistellään, ja mitkä ovat aiheen keskeisimmät kipupisteet (Ahva, ym. 2017).

Ahvan ym. (2017) mukaan kuunteluttamisessa pyritään siihen, että eri osapuolet kokevat tulevansa ymmärretyiksi, vakavaksi otetuiksi ja kuulluiksi. Lisäksi tavoitellaan, että osapuolet myös kuulevat itse itseään, eli huomaavat oman sanomisensa ja ottavat vastuun sanomisistaan. Kuunteleminen on vastavuoroista, ja se johtaa parhaimmillaan syvempään ymmärrykseen osapuolten välillä.

Journalismin kontekstissa sovitteluprosessi sisältää ajatuksen, että toimittaja on julkisuutta rakentava toimija, joka voi tukea kuuntelemista esimerkiksi luomalla tilanteita ja artikkeleita, joissa erilaiset näkemykset kohtaavat ja joissa toimittaja toimii ikään kuin puheenjohtajana maltaen kuunnella, ohjata keskustelua ja havainnoida vuorovaikutusta (Ahva, ym. 2017).

Ahvan ym. (2017) mukaan luottamuksen kannattelussa on tärkeää, että osapuolet voivat luottaa sovittelijaan, joka kannattelee keskustelua ja tilannetta. Sovittelua ohjataan siis yhteisesti sovituin periaattein, ja journalistin tehtävänä on varmistaa turvallinen tila puhua. Journalismin perustehtävänä on mahdollistaa julkinen keskustelu, ja luottamuksen kannattelu edellyttää luottamusta journalismiin prosessina. Toisin sanoen tarvitaan luottamusta siihen, että journalistinen julkisuus tarjoaa areenan tasapuoliselle ja rehelliselle keskustelulle, ja että kyseiseen keskusteluun osallistuminen mahdollistaa omien näkemysten puolustamisen.

Luottamuksen horjuessa yhteiseen keskusteluun on tavanomaista vetäytyä keskustelemaan samanmielisten kanssa, ja tämä puolestaan vahvistaa polarisaatiota. Luottamusta tulee siis aktiivisesti kannatella muun muassa journalismin eettisten periaatteiden noudattamisella ja niiden näkyväksi tekemisellä, sekä journalististen prosessien läpinäkyvyydellä. (Ahva, ym., 2017.)

2.2.2 Sovittelujournalismin menetelmät

Keskityn tässä kappaleessa erityisesti jutun koostamiseen sovittelujournalistisessa prosessissa, sillä aineistoni koostuu kirjoitetuista uutisartikkeleista, joihin jutun koostamiseen liittyvät sovittelujournalistiset prosessit voivat linkittyä. Täten en keskity tarkastelemaan esimerkiksi oikeudessa käytyä keskustelua sovittelevana vuorovaikutustilanteena, vaan tarkastelen valmiiden tekstien retorisia keinoja sovittelujournalismin näkökulmasta. Menetelmät perustuvat Ahvan ym. laatimaan *Sovittelujournalismin käsikirjaan*.

Sovittelevuuteen on mahdollista kiinnittää huomiota jutun koostamisvaiheessa. Tämä kannattaa tehdä erityisesti silloin, jos jutun aihe on entuudestaan konfliktiherkkä. *Sovittelujournalismin käsikirja* auttaa tunnistamaan konfliktiherkät aiheet muistilistan avulla, johon lukeutuvat vähemmistöihin ja tasa-arvoon, sekä uskontoihin ja maailmankatsomukseen liittyvät keskustelut.

Ahvan ym. (2017) mukaan kiistaa toistava lähestymistapa synnyttää ennalta-arvattavaa keskustelua, joka ei aina ole totuudenmukaisin tapa lähestyä aihetta. Mikäli jutulla on sovitteleva tavoite, kannattaa se tuoda avoimesti esiin viitaten jutussa esimerkiksi yhteisen maaperän hakemiseen, ymmärryksen lisäämiseen, tai kaikkien osapuolten kuulemiseen. Niin sanotun lukuohjeen antaminen voi estää väärintulkintoja ja tehdä toimituksen harkinnan läpinäkyväksi.

Ahvan ym. (2017) mukaan on huomattava, että uutinen juttutyypinä antaa niukasti tilaa sovittelevalle kerronnalle, mutta tästä huolimatta lyhyissäkin uutisissa voi kiinnittää huomioita etenkin uutiskärjen sanavalintoihin. Tämä kehys antaa sävyn koko jutulle. On

hyvä huomata esimerkiksi leimaavat sanavalinnat, joita syntyy, jos haastateltavan sanotaan esimerkiksi "kiistävän", "myöntävän", "vaativan", tai "kritisoivan". Näiden sijaan voidaan puhua esimerkiksi toteamisesta, painottamisesta, täydentämisestä tai tiivistämisestä. Kiistanalaiset termit kannattaa myös tehdä näkyviksi avaamalla niiden erilaisia merkityksiä.

Ahva ym. (2017) toteavat, että sovittelun näkökulmasta suorat sitaatit saattavat olla ongelmallisia, mikäli niitä ei sijoiteta kontekstiin, oikeisiin mittasuhteisiin, ja mikäli niitä ei pureta. Suorissa sitaateissa vastuu sitaatin sisällöstä ja sen tulkinnasta siirtyy toimittajalta sanojalle ja lopulta yleisölle. Myös otsikointiin on syytä kiinnittää erityistä huomiota konfliktierkissä aiheissa. Verkkoympäristössä on totuttu räväkkään otsikointiin, mutta siitä heräävä keskustelu ei aina ole tarkoituksenmukaista, mikäli ymmärrystä eri osapuolten välillä halutaan lisätä.

Sovittelujournalismin käsikirja esittelee erilaisia juttumalleja avuksi sovittelujournalistisen jutun kirjoittamiseen. Esimerkiksi niin sanotun aurinkomallin avulla voidaan käsitellä tilannetta, jossa kiistan kohde näyttää olevan sama, mutta siitä erkaantuu hyvin eri suuntiin vieviä tahoja, joilla on eri motiivit. Malli auttaa hahmottamaan kiistasta ne asiat, joista ollaan samaa mieltä ja ne teemat, joista ei löydy kosketuspintaa.

Avaavan näkökulman valinta sovittelujournalistisen jutun kirjoittamisessa on tärkeää. Kirkastavalla näkökulmalla selkiytetään, mistä kiistassa on kyse. Skaalaavassa näkökulmassa mittasuhteet otetaan jutun näkökulmaksi. Muutosta kuvaavassa näkökulmassa puolestaan kysytään, miten nykytilanteeseen on tultu. Ratkaisukeskeisessä näkökulmassa kerrotaan ratkaisuista, joka voi vähentää ahdistusta ja vastakkainasettelua. (Ahva, ym. 2017.)

Ahvan ym. (2017) mukaan myös ääripäistämisen välttäminen on sovittelevissa juttutyypeissä tärkeää. Toimittaja voi kysyä itseltään esimerkiksi sitä, leimaako tai kärjistääkö otsikko tarpeettomasti. Sanavalinnoissa ja sitaateissa voidaan kysyä, mitä ja kenen termejä käytetään. Lisäksi on syytä kiinnittää huomiota jutun visuaalisiin

seikkoihin: rakentaako kuvitus perusteettomia mielikuvia? Analyysissa en kuitenkaan keskity jutun visuaalisuuden analysointiin, vaan tekstien analysointiin.

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1 Aineisto

Aineistoni koostuu yhteensä yhdeksästä uutisartikkelista, joista neljä on *Helsingin Sanomien* ja viisi Ylen artikkeleita. Jokaisessa artikkelissa uutisoidaan Päivi Räsäseen kohdistuvien syytteiden käsittelyä oikeudessa. Artikkelien julkaisuväli on 22.1.2022–14.2.2022, sillä tuona aikavälinä Räsäsen tapausta käsiteltiin mediassa erityisen paljon oikeudenkäynnin sijoittuessa tammikuun 2022 loppupuolelle.

Analysoin *Helsingin Sanomien* ja Ylen uutisten retorisia keinoja ja tarkastelen samalla, onko jutuissa hyödynnetty sovittelujournalismin periaatteita. Lopulta analysoin, millä tavoilla jutut tuottavat tai purkavat polarisaatiota.

Sekä *Helsingin Sanomilla* että Ylellä oli riittävästi uutisia aineistoon oikeuspäivien tapahtumista, jonka johdosta valitsin juuri näiden medioiden uutisartikkeleita aineistooni. Lisäksi ne ovat valtakunnallisesti merkittäviä medioita ja näin ollen niiden tarkasteleminen on mielekästä suureen yleisöön vaikuttamisen ja polarisaation näkökulmista.

Tein molempiin medioihin haun samalla tavalla: hakusanana käytin sanoja ”Päivi Räsänen” ja rajasin artikkeleista uutiset aikavälille 1.1.2022–24.3.2022 oikeusjutun käsittelyn ajankohdan perusteella.

Analysoin aineistoa retoriikan analyysin keinoin, joka soveltuu hyvin sen tutkimiseen, millaisia suhteita puhuja tai tekstin kirjoittaja rakentaa tekstillään itsensä ja yleisönsä väliin.

3.2 Retoriikan analyysi

Retoriikan analyysi on osa laadullista tutkimusperinnettä. Kaakkuri-Knuutilan (1998, 233) mukaan retoriikan analyysin kohteena ovat teksti ja sen vaikutuskeinot. Retoriikan analyysi tutkii teksteissä esiintyviä vaikutuskeinoja, jotka ovat usein tiedostamattomia,

ja jotka perustuvat yleisiin yhteiskunnallisiin arvostuksiin. (Kaakkuri-Knuutila, 1998, 239.)

Kaakkuri-Knuutilan mukaan retorinen analyysi tarjoaa lukuisia keinoja osoittaa tekstiin sisältyviä arvostuksia. Retorinen analyysi saattaa meidät tietoisemmiksi kulttuurissamme olevasta arvomaailmasta. Tekstin arvoja voi etsiä myönteisesti ja kielteisesti ladatuista termeistä, vertauksista ja metaforista, lauseiden rakenteesta ja asioiden esitysjärjestyksestä. Myös käytetyn kielen värikkyyttä tai niukkuutta, sekä ilmaisujen asemaa uskottavuuden luomisessa voidaan tutkia. (Kaakkuri-Knuutila, 1998, 233.) Myös tekstin esiintymisjärjestys, argumenttien laajuus ja tekstin osien keskinäiset painatukset vaikuttavat Kaakkuri-Knuutilan mukaan tekstien retoriseen analyysiin (Kaakkuri-Knuutila, 1998, 237).

Pyrin retorisen analyysin avulla muun muassa selvittämään sitä, paljastuuko aineiston teksteistä kulttuurisia arvoja, vai ovatko ne journalistisen ihanteen mukaan neutraaleja. Ennako-oletukseni on, että teksteistä saattaa löytyä esimerkiksi kielteisesti latautuneita termejä, ja teksti saattaa erityisesti otsikoissa olla värikästä, mutta pääosin uskon tekstin olevan melko neutraalia ja objektiivista kuvausta tapahtumien kulusta, sen mukaan kuin journalismissa yleisesti ottaen on mahdollista.

Retoriikan analyysissä tarkastelen uutisia tutkien niiden rakenteita ja ilmaisutapoja.

1. Ilmaisutapojen analyysi: Tarkastelen myönteisesti tai kielteisesti ladattuja termejä, vertauksia ja metaforia.
2. Rakenteiden analyysi: Tarkastelen tekstin osien keskinäisiä painotuksia, argumenttien laajuutta ja esiintymisjärjestystä.

Analyysissani peilaan tuloksia siihen, millä tavalla tekstien sisältämät retoriset keinot rakentavat tai purkavat polarisaatiota. Analyysini apuna hyödynnän sovittelujournalismin käsitettä ja sen tarjoamia mahdollisuuksia polarisaation purkamiseen.

4 ANALYYSI JA TULOKSET

Tarkastelin tekstejä sekä ilmaisutapojen että rakenteiden tasolla. Aloittaessani analyysia ja perehtyessäni artikkelien retoriikkaan huomasin pian, että polarisaatiota purkavien tai lisäävien retoristen keinojen analysointi on kyseisen oikeusjutun uutisoinnissa haastavaa – vastakkainasettelutilanne oli jo lähtökohtaisesti niin ilmeinen, että sen erottaminen, mikä on retorisista keinoista syntyvää vastakkainasettelua ja mikä puolestaan on neutraalia uutisointia jo lähtökohtaisesti kärjistyneestä tilanteesta, oli haastavaa. Tästä huolimatta huomasin toistuvia piirteitä uutisartikkelien retoriikassa, jotka näin polarisaatiota mahdollisesti lisäävinä. Pureudun niihin tarkemmin seuraavissa kappaleissa.

4.1 Ylen uutisartikkelien retoriikan analyysi

Artikkeleista numerot 1–5 olivat Ylen uutisia Päivi Räsäsen oikeusjutusta. Artikkeleissa oli havaittavissa yhtäläisiä piirteitä retoriikan rakentumisessa niin kutsutuista “Raamattukäräjistä”. Näitä ilmeni sekä rakenteiden tasolla että ilmaisutapojen tasolla.

Merkittävin huomio oli, että otsikointi saattoi olla polarisaatiota ja vastakkainasettelua lisäävää sekä ilmaisutapojen että rakenteiden tasolla. Otsikoihin on usein nostettu esimerkiksi sitaatti tai muu yksityiskohta leipätekstistä, joka toistaa tai dramatisoi vastakkainasettelua sanavalinnoilla. Lisäksi tietyn yksityiskohdan tai sitaatin nostaminen otsikkoon ei yleensä aseta esimerkiksi sitaattia oikeaan mittasuhteeseen tekstin muun rakenteen ja sisällön kanssa. Tällaista otsikointitapaa suomalaisessa verkkomediassa kuitenkin yleisesti suositetaan, sillä kilpailu mediaympäristössä lukijoiden huomiosta on kovaa ja tällainen otsikointi on tehokasta. Palaan pohdintaosuudessa tarkemmin siihen, onko suomalaisen verkkomedian otsikointitapa eettistä ja journalismin ihanteiden mukaista.

Jaan analyysin otsikoiden, leipätekstin ja tekstin rakenteiden tarkasteluun. Havainnoin näitä kolmea osa-aluetta ensin kaikissa Ylen artikkeleissa, jonka jälkeen analysoin samat

osa-alueet *Helsingin Sanomien* artikkeleissa. Analyysissä myös vertaan näitä toisiinsa ja etsin mahdollisia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia.

4.1.1 Otsikot

Kuten todettu aiemmin, otsikot näyttävät nousseen keskeiseen osaan mahdollisen vastakkainasettelun rakentumiseen artikkeleiden kautta. Tämä toteutuu Ylen artikkeleissa muun muassa dramatisoivina otsikkovalintoina sekä vastakkainasettelua toistavina valintoina. Lisäksi vastakkainasetteluasetelmaa toistetaan useiden eri tahojen välillä eri artikkeleissa, esimerkiksi kirkon sisällä olevien niin sanottujen konservatiivikristittyjen ja liberaalikristittyjen välillä, sekä muun muassa poliisin ja valtakunnansyyttäjän välillä.

Artikkelissa numero 1 otsikkoon on nostettu: "Päivi Räsänen kertoi poliisille harkinneensa kirkosta eroamista". Tekstin rakenteiden analyysin tasolla tämä voi kasvattaa polarisaatiota, sillä otsikossa näkyy kirkon sisällä olevien ryhmien, konservatiivikristittyjen ja liberaalikristittyjen raju yhteentörmäys ja vastakkainasettelu jopa mahdolliseen hajoamiseen asti, jolle Päivi Räsänen ikään kuin antaa kasvot. Lisäksi väliotsikoihin on nostettu asioita, joita Päivi Räsänen on tehnyt kritisoidessaan kirkon johtoa ja oppikäsityksiä. Väliotsikoissa on käytetty myös leimaavia sanavalintoja, kuten "kritisoida". Valittu rakenne, jossa toistetaan vastakkainasettelua, saattaa aiheuttaa polarisaatiota ennen kaikkea evankelis-luterilaisen kirkon sisällä.

Artikkelin 2 otsikko puolestaan on vastakkainasettelua toistava, mutta toisaalta on vaikea arvioida, onko otsikko neutraalia raportointia oikeudenkäynnistä, jossa lähtötilanteena on jo vastakkainasettelu. Artikkelin 3 otsikko puolestaan on dramaattinen, mutta siinä ei ole tästä huolimatta käytetty suoraan polarisaatiota aiheuttavaa retoriikkaa.

Artikkelissa 4 asetetaan sekä otsikossa että ingressissä poliisi ja valtakunnansyyttäjä vastakkain, ja korostetaan näiden kahden tahon keskinäistä erimielisyyttä. Kyseinen

retoriikka voi lisätä vastakkainasettelua toistamalla sitä. Artikkelissa 5 puolestaan on dramaattinen otsikko, "Puheenjohtaja hermostui syyttäjälle", joka myös on vastakkainasettelua toistava lähestymistapa. Lisäksi artikkelissa 5 on käytetty väliotsikoissa kärjistäviä sanavalintoja, kuten "Räsänen kiisti tiukasti".

4.1.2 Leipäteksti

Leipäteksti oli odotetustikin otsikoita neutraalimpaa ja näkökulmia avaavampaa. Esimerkiksi artikkelissa numero 1, jossa otsikko oli polarisaatiota mahdollisesti lisäävä, leipäteksti alkaa huomattavasti neutraalimmin todeten, mikä Räsäsen pyrkimys on hänen itsensä mukaan ollut syytteisiin johtaneilla kannanotoilla. Kyseisessä artikkelissa kuitenkin on mainittu Räsäsen käyttämä Raamatun käännös, josta tulee tuntu siitä, että kirjoittajan mielestä Räsäsen lausumat perustuvat vanhentuneeseen käännökseen. Teksti saattaisi olla neutraalimpi sävyltään, mikäli käännöksen vuosiluku olisi jätetty mainitsematta, mutta toisaalta voidaan pohtia, onko käännöksen vuosiluvun ilmaiseminen relevantti tieto oikeusjutun kannalta.

Myös artikkelissa numero 2 leipäteksti on melko neutraalia, vaikka se raportoikin vastakkainasettelua raportoidessaan oikeudenkäynnin kulkua. Kuitenkaan esimerkiksi ilmaisutapojen analyysissä ei esiinny kärjistäviä sanavalintoja, vaan sanavalinnat ovat neutraaleja, kuten "Räsänen sanoo" ja "Räsäsen mukaan", sekä "syyttäjä katsoo" ja "syyttäjän mukaan".

Myös artikkelin numero 3 kerronta on melko neutraalia sanavalintojen ollessa neutraaleja, kuten "syyttäjät totesivat", "syyttäjä katsoo", "Räsänen katsoo" ja "Räsänen sanoo". Artikkelissa numero 4 neutraaliutta on haettu myös vastaavalla tavalla kärjistäviä sanavalintoja välttämällä. Artikkelissa käytetään muun muassa ilmaisua "ettei poliisi katsonut". Kuitenkin artikkelissa numero 4 on käytetty ilmaisua "valtakunnansyyttäjä oli toista mieltä". Kyseisen ilmaisun retoriikka on vastakkainasettelua toistavaa ja näin ollen polarisaatiota kasvattavaa. Neutraalimpi ilmaisu olisi ollut esimerkiksi "valtakunnansyyttäjä puolestaan katsoo".

Artikkelissa numero 5 toimittajan käyttämät retoriset keinot ovat melko neutraaleja, mutta ensimmäisessä kappaleessa sitaateilla annetaan paljon puheenvuoroja syyttäjälle nimenomaan suorien sitaattien muodossa. Nämä syyttäjän lausumat ovat itsessään hyvin vastakkainasettelua korostavia ja osittain kärkkäitä. Lisäksi suorat sitaatit ovat haastavia vastakkainasettelun lisäämisen kannalta siltä osin, että tekstien tulkinta jätetään suoraan lukijalle.

4.1.3 Rakenteet

Artikkelia numero 5 lukuun ottamatta tekstien rakenteet olivat melko tasapainoisia ja neutraaleja merkityksiä rakentavia. Esimerkiksi artikkelissa numero 3 on kerrottu ensin Räsäseen kohdistuvista syytteistä, jonka jälkeen toimittaja on kirjoittanut ylös Räsäsen kommentit, ja lisäksi artikkeliin on liitetty rikosoikeuden professorin haastattelu niin sanotuksi puolueettomaksi ääneksi ja osapuoleksi. Myös esimerkiksi artikkelissa numero 4 poliisia, valtakunnansyyttäjää ja Räsästä on kuultu tasapuolisesti.

Artikkelissa 5 puolestaan, kuten aiemmin todettu, syyttäjälle on annettu paljon puheenvuoroja nimenomaan suorilla sitaateilla. Näin ollen syyttäjä pääsee muita enemmän ääneen suoraan omalla äänellään. Neutraalimpi valinta rakenteiden kannalta olisi ollut suorien sitaattien muuttaminen toimittajan kerronnaksi tai se, että kutakin osapuolta olisi kuultu yhtä paljon ja annettu yhtä paljon tilaa esittää mielipiteitään.

4.2 Helsingin Sanomien artikkelien retoriikan analyysi

Artikkeleista numerot 6–9 olivat *Helsingin Sanomien* uutisia. *Helsingin Sanomien* artikkeleissa oli osittain hyvin samanlaisia piirteitä kuin Ylen artikkeleissa, mutta *Helsingin Sanomat* olivat myös tarttuneet aiheisiin, joita Yle ei juurikaan käsitellyt. Muun muassa perussuomalaisten mielipide kiihottamispykälästä sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Päivi Räsäsen kannanottojen väliset ristiriidat nousivat teksteissä esiin. Päivi Räsästä myös puhuteltiin poikkeuksellisesti lääkärinä. Seuraavissa

alaluvuissa avaan havaintojani tarkemmin jaotellen analyysin otsikoihin, leipätekstiin ja rakenteisiin.

4.2.1 Otsikot

Artikkelissa numero 6 on käytetty suoraa sitaattia. Suorat sitaatit saattavat olla otsikoinnissa tehokkaita, mutta niillä on myös kääntöpuolensa. Ne saattavat olla usein asiaa kärjistäviä, sillä tekstin sisällöt eivät asetu niiden kautta yleensä oikeisiin mittasuhteisiin. Artikkelissa numero 6 suoran sitaatin voidaan nähdä korostavan vastakkainasettelua Räsäsen ja syyttäjän välillä. Näin ollen otsikointi saattaa olla polarisaatiota lisäävää.

Artikkelin numero 7 on kenties koko aineiston neutraalein. Otsikko yksinkertaisesti raportoi sen, mistä on kyse, eli "Syyttäjä vaatii Räsäselle 120:tä päiväsakkoa kiihottamisrikoksista – HS seurasi oikeudenkäyntiä hetki hetkeltä". Vaikka otsikossa näkyy syyttäjän ja Räsäsen välinen vastakkainasettelutilanne, se on retorisesti enemmänkin toteava kuin dramatisoiva tai kärjistävä. Näin ollen otsikko asettuu toteavalla tavalla raportoimaan jo tapahtunutta yhteentörmäystä Räsäsen ja syyttäjän välillä. Tämäkin otsikko saattaa aiheuttaa yleisöissä vastakkainasettelua ja herättää puolustusta ja vastustusta suhteessa Räsäseen ja syyttäjään, mutta kyseessä on pikemminkin vastakkainasettelutilanteeseen reagoimista kuin uutisen retorisin keinoin kärjistämää polarisoitunutta keskustelua ja siihen reagointia.

Helsingin Sanomien artikkelin numero 8 otsikko kertoo samasta tilanteesta kuin Ylen artikkeli numero 1, joissa molemmat mediat uutisoivat Räsäsen sanoneen harkinneensa kirkosta eroamista. *Helsingin Sanomien* artikkelin numero 8 otsikko on Ylen otsikon tavoin dramaattinen ja vastakkainasettelua korostava. Tämä saattaa osaltaan syventää kuilua evankelis-luterilaisen kirkon ja Räsäsen sekä hänen kannattajiensa välillä.

Myös artikkelissa numero 9 on havaittavissa yhteentörmäys Räsäsen ja syyttäjän välillä. Vastakkainasettelua tuotetaan ennen kaikkea otsikkoon nostetun sitaatin

“Uskonnollisen lukutaidon puutetta” kautta, jolla viitataan Räsäsen vastanneen näin siihen, että häntä syytetään oikeudessa laista, jota hän oli itse säätämässä. Ilman sitaattia otsikko olisi ollut neutraalimpi sävyltään.

4.2.2 Leipäteksti

Kuten Ylen artikkeleissa, myös *Helsingin Sanomien* artikkeleissa leipäteksti oli odotetusti otsikoita neutraalimpaa ja vähemmän vastakkainasettelua rakentavaa. Kuitenkin muutamia kohtia artikkeleissa olisi voitu kuvata myös neutraalimmilla termeillä ja rakenteilla.

Artikkelissa numero 6 käytetään “homopuheet ja -kirjoitukset” -termiä selittämään Päivi Räsästä vastaan nostettuja syytteitä. Räsäsen “homopuheet ja -kirjoitukset” voisi olla tarkemmin avattu jo heti artikkelin alussa. Nyt sanavalinnat jättävät epämääräisen kuvan Räsäsen sanomisista ja näin ollen jättävät paljon tulkinnanvaraa lukijalle. Ylellä oli *Helsingin Sanomiin* verrattuna paremmin avattu oikeudenkäynnin syyt jokaisen artikkelin alussa.

Artikkelin numero 7 otsikko oli aineiston neutraalein, ja artikkelin ingressi jatkaa samalla neutraalilla linjalla. Artikkelissa on käytetty myös neutraaleja ilmaisuja leipätekstissä, kuten “Räsänen kertoo ajatuksistaan”. Eräässä kohdassa tehokeinona käytetään kuitenkin viittaamista Räsäsen asemaan lääkärinä, kun muuten poikkeuksetta jokaisessa artikkelissa Räsäsestä puhutaan ainoastaan kansanedustajana. Artikkelin mukaan “lääkäri Räsänen kirjoitti homoseksuaalisuudesta kehityshäiriönä”, jonka jälkeen Räsäsen väite kumotaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen lausunnolla, joka on eri kannalla Räsäsen kanssa.

Poikkeuksellisesti tässä artikkelissa asetetaan vastakkain THL:n ja Räsäsen lausunnot. Viittaamisella Räsäseen lääkärinä saatetaan kasvattaa vastakkainasettelua sen välillä, mikä on lääketiedettä ja mikä ei, sekä esimerkiksi THL:n ja muiden virallisten tahojen sekä “vastapuolen” välillä. Teksti olisi ollut sävyltään neutraalimpi ja vähemmän

arvolatautunut, mikäli Räsäseen olisi tässäkin viitattu kansanedustajana, mutta toisaalta Räsäsen voidaan katsoa myös lääkärinä olevan vastuussa sanomisistaan, jolla voidaan mahdollisesti perustella lääkäri-tittelin valintaa ja esiintuomista tässä asiayhteydessä. Joka tapauksessa tämä saattaa lisätä vastakkainasettelua Räsäsen puolustajien ja vastustajien välillä, sekä ehkä myös tieteen ja uskomusten tai ei-tieteen välillä.

Myös artikkelissa numero 8 toistetaan THL:n ja Räsäsen välistä vastakkainasettelua kysymyksessä homoseksuaalisuudesta. Toisaalta teksti vaikuttaa aiempaa enemmän neutraalilta raportoinnilta. Kuitenkin vastakkainasettelua toistavana sitä ei voida nähdä ainakaan tietoisesti polarisaatiota kitkeväksi retoriikaksi.

Artikkeli numero 9 on poikkeuksellinen siinä mielessä, että leipätekstissä tuodaan esiin perussuomalaiset ja heidän mielipiteensä kiihottamispykälästä, vaikka oikeusjuttu ja kiista eivät kosketa kyseistä puoluetta. Lukiessa heräsi kysymys, rinnastetaanko Räsänen perussuomalaisiin, jotka ovat jättäneet lakialoitteen siitä, että kiihottamispykälää muutettaisi niin, että jonkin ryhmän solvaaminen tai panettelu ei olisi enää rikollista. Teksti olisi ollut sävyltään neutraalimpi, mikäli perussuomalaisten näkökanta olisi jätetty siitä pois. Toisaalta on relevanttia kysyä Räsäseltä, mitä mieltä hän on nyt kiihottamispykälästä.

4.2.3 Rakenteet

Tekstien rakenteet olivat melko tasapainoisia. Esimerkiksi artikkeli numero 6 antaa äänen sekä Räsäsen puolustukselle että syyttäjälle. Myös artikkelissa numero 8 käyvät vuoropuhelua sekä Räsänen että syyttäjä. Tämä on tasapuolista, mutta toisaalta rakenteiden tasolla vastakkainasettelua toistavaa. Kuten mainittu kohdassa 4.2.2., artikkeli numero 9 oli rakenteeltaan poikkeuksellinen niin, että tekstiin oli sisällytetty myös keskustelua perussuomalaisista ja heidän mielipiteistään koskien kiihottamispykälää. Rakenteiden tasolla tekstit ovat kuitenkin mahdollisesti neutraalimpia kuin esimerkiksi ilmaisutapojen tasolla.

4.3 Sovittelujournalismin menetelmät teksteissä

Sovittelujournalismia ei ole hyödynnetty artikkeleissa niin, että siitä olisi avoimesti kerrottu, tai niin, että se olisi muuten näkyvällä tavalla läsnä. Useissa artikkeleissa oli myös kiistaa toistava lähestymistapa. Tämä on ymmärrettävää, sillä lähtökohtana on voimakas vastakkainasettelutilanne. Kuitenkin tämä saattaa myös olla omiaan lisäämään polarisaatiota, joka on sovittelujournalististen pyrkimysten vastakohta.

Artikkeleissa oli myös jonkin verran havaittavissa retoriikkaa, joka saattaa lisätä vastakkainasettelua ja polarisaatiota yleisöissä. Varsinkin verkko-otsikoinnissa näkyi dramaattisuus ja kärjistyminen. Sovittelujournalistiset menetelmät olisivat voineet antaa työkaluja siihen, miten kirjoittaa kyseisestä kiistatilanteesta sovittellevalle tavalla niin, että yleisöjen välistä polarisaatiota voitaisi ehkäistä artikkeleiden kautta.

Osassa tekstejä oli melko paljon suoria sitaatteja, ja sovittelun näkökulmasta suorat sitaatit voivat olla hankalia, jos niitä ei sijoiteta kontekstiin ja oikeisiin mittasuhteisiin. Aineistossa, varsinkaan otsikoiden kohdalla, näin ei useinkaan ollut. Otsikointiin olisikin syytä kiinnittää erityistä huomiota näin konfliktiherkässä aiheessa. Näin ollen aineiston otsikoiden tasolla ei ole näkyvissä sovittelujournalistisia menetelmiä.

Mielestäni voidaan kysyä, onko journalismin tarkoitus sovittaa, tai miten sovittelujournalismin hyödyntäminen olisi käytännössä mahdollista artikkeleissa, jotka uutisoivat oikeudenkäynnistä. On huomattava, että uutinen juttutyypinä ei anna paljoa tilaa sovittellevalle kerronnalle, mutta uutisissa voidaan kiinnittää huomiota erityisesti uutiskärjen sanavalintoihin. Aineistossa oli käytetty sekä leimaavaa että neutraalia kerrontaa ilmaisutapojen tasolla. Neutraalin kerronnan ja sanavalintojen voidaan katsoa edesauttavan sovittelujournalistisia pyrkimyksiä ehkäistä polarisaatiota uutisten välityksellä. Myös rakenteiden tasolla neutraaliutta ja näin ollen sovittelujournalistisia tavoitteita voidaan katsoa esiintyvän aineistossa.

Monissa artikkeleissa oli kiistaa toistava lähestymistapa, joka synnyttää ennalta-arvattavaa keskustelua. Toisaalta kiistaa toistava lähestymistapa oli luonnollisin ratkaisu kyseisen jutun uutisoinnissa, sillä lähtötilanteena oli voimakas vastakkainasettelu, jota puitiin oikeudessa. Sovittelujournalismilla olisi voinut olla annettavaa myös tälle lähestymistavalle kiinnittämällä huomiota jutun koostamisvaiheessa jännitteen selkiyttämiseen, kuunteluttamiseen ja luottamuksen kannatteluun.

Jännitteen selkiyttäminen näkyy useissa artikkeleissa vastakkainasettelun kipukohtien avaamisessa. Katson, että jännitteen selkiyttämistä voi olla myös faktojen kertominen siitä, mitä Räsänen on kirjoittanut ja sanonut, ja miten syyttäjä on siihen reagoinut. Lähes kaikissa artikkeleissa jännite oli sanallistettu. Jännitteen selkiyttäminen näkyi artikkeleissa myös siinä, että niissä raportoitiin jännitteen selkiyttämisestä oikeudessa, jossa todettiin, että oikeudessa käsitellään Suomen lakia eikä Raamatun tulkintaa.

Kuunteluttamisen ja luottamuksen kannattelun huomioon ottamista jutuntekovaikossa on haastavaa arvioida ilman toimittajien haastatteluja. Jutuissa näkyi kuitenkin kuunteluttaminen niin, että kaikki osapuolet olivat päässeet ääneen, kuulemaan toisiaan ja myös itseään. Luottamuksen kannattelu näkyy myös osittain tilana, jota toimittaja on antanut sekä Räsäsen puolustukselle että vastustukselle.

4.4 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen

Tutkimuskysymykseni kiteytin kahteen. Ensimmäkin pyrin vastaamaan kysymykseen siitä, millaisin retorisin keinoin Päivi Räsäsen oikeusjutun uutisoinnissa tuotetaan tai puretaan polarisaatiota. Toiseksi tarkastelin kysymystä siitä, millaisia sovittelujournalistisia menetelmiä uutisartikkeleissa esiintyy.

Tutkimuskysymyksiin vastaaminen osoittautui haastavaksi, sillä polarisaatiota purkavat tai rakentavat retoriset keinot oli haastavaa erottaa neutraalista raportoinnista jo lähtökohtaisesti kärjistyneestä vastakkainasettelutilanteesta. Huomasin kuitenkin

toistuvia piirteitä sekä Ylen että *Helsingin Sanomien* artikkeleiden retoriikassa, jotka tulkitsin polarisaatiota mahdollisesti lisäävänä. Viittaan tällä erityisesti otsikoinnissa ilmenevään, osittain kärjistävään retoriikkaan.

Otsikointi saattoi olla polarisaatiota ja vastakkainasettelua lisäävää sekä ilmaisutapojen että rakenteiden tasolla. Otsikoihin oli usein nostettu esimerkiksi sitaatti tai muu yksityiskohta leipätekstistä, joka toistaa tai dramatisoi vastakkainasettelua. Lisäksi tietyn yksityiskohdan tai sitaatin nostaminen otsikkoon ei yleensä aseta esimerkiksi sitaattia oikeaan mittasuhteeseen tekstin muun rakenteen ja sisällön kanssa. Leipäteksti oli otsikoita huomattavasti neutraalimpaa kautta linjan molemmilla medioilla.

Sovittelujournalismia ei ole käytetty artikkeleissa niin, että siitä olisi suoraan raportoitu. Lisäksi useissa artikkeleissa oli kiistaa toistava lähestymistapa, joka viittaa siihen, ettei sovittelujournalismia ole tietoisesti hyödynnetty retorisia keinoja valitessa.

Aineistossa kuitenkin esiintyi myös jännitteen selkiyttämistä, sekä neutraalia kerrontaa ja neutraaleja sanavalintoja erityisesti leipätekstissä. Neutraalin kerronnan katson edesauttavan polarisaation ehkäisyä yleisöjen välillä. Myös tekstien rakenteiden tasolla neutraaliutta ja tasapuolisuutta oli havaittavissa kunkin osapuolen päästessä ääneen. Neutraaliuden ihanteen tavoittelu ei kuitenkaan suoraan ole sovittelujournalismin tekemistä. Sovittelujournalismilla itsessään olisi saattanut olla lisää annettavaa ja uusia näkökulmia uutisille. Erityisesti otsikkotasolla uutiset olisivat näyttäneet luultavasti retoriikaltaan erilaisilta, mikäli niissä olisi hyödynnetty sovittelujournalismin piirteitä.

5 POHDINTA

Tutkielmaa aloittaessani Päivi Räsänen oikeusjutun aiheuttama mahdollinen kahtiajako näytti yksiselitteiseltä: vastakkain ovat Räsänen ja syyttäjä sekä heidän tukijansa. Analyysia tehdessäni vastakkainasettelu näyttäytyi kuitenkin paljon moniulotteisemmalta.

Vastakkainasettelun elementtejä näkyi artikkeleissa ilmiselvästi Räsänen ja syyttäjän välillä, mutta myös sen välillä, mikä on tiedettä ja mikä epätiedettä, sekä näiden keskinäisten suhteiden välillä. Vastakkain olivat myös seksuaalivähemmistöt ja yhdenvertaisuus sekä uskonnon- ja sananvapaus. Myös evankelis-luterilaisen kirkon jakautuminen niin sanottuihin liberaali- ja konservatiivikristittyihin oli ilmeinen Räsänen annettua poliisille lausuntoja siitä, miten on harkinnut kirkosta eroamista.

Näen, että sovittelujournalismilla olisi ollut paljon annettavaa kyseiselle esimerkkitapaukselle, mutta sitä ei ole kuitenkaan ainakaan avoimesti kerrottuna ole hyödynnetty valmiissa artikkeleissa. Erityisesti otsikkotasolla artikkelien retoriikka oli osittain dramatisoivaa ja kärjistävää. Otsikoissa oli käytetty myös paljon suoria sitaatteja, ja kuten aiemmin todettu, suorat sitaatit eivät useimmiten aseta sisältöjä oikeisiin mittasuhteisiinsa, ja ne jättävät paljon tulkinnan varaa lukijalle.

Otsikoinnin suhde journalistiseen neutraaliuteen ja totuudellisuuteen on mielestäni paikoitellen ongelmallista. Tämä korostuu erityisesti verkko-otsikoissa, joilla kilpaillaan lukijoiden huomiosta uutisvirtojen keskellä. Otsikoinnin dramaattisuus ja sillä tavalla rakennettu houkuttelevuus on mahdollisesti toimivaa lukijoiden huomion saamiseksi, mutta se ei välttämättä tue klassisia journalistisia ihanteita eikä sovittelujournalistisia menetelmiä tai pyrkimyksiä.

Jäin pohtimaan sovittelujournalismin sekä kaupallistumisen ja kilpailun välistä suhdetta. Miten rakentaa vastuullista sovittelujournalismia kiperissä aiheissa niin, että jutut eivät menettäisi lukijoiden mielenkiintoa? Entä miten kilpailu ja sovittelujournalismi

ylipäättään sopivat yhteen? Tämä olisi mielestäni antoisa tutkimusaihe
sovittelujournalismin kentältä.

6 PÄÄTELMÄT

Tässä kandidaatintutkielmassa on käsitelty vastakkainasettelua ja polarisaatiota sekä sitä, mitä annettavaa sovittelujournalismilla on konfliktiherkille aiheille. Esimerkkitapauksena toimi Päivi Räsänen oikeusjutun uutisointi alkuvuonna 2022, joka sai suuren mediahuomion ja johon reagoitiin myös kansainvälisesti. Aiheen herkkyyden vuoksi se oli hedelmällistä analysoitavaa sovittelujournalismin näkökulmasta.

Tutkielmassa käytetyt sovittelujournalismin määritelmät ja menetelmät pohjautuivat Laura Ahvan ym. tutkimushankkeeseen, joka toteutettiin Tampereen yliopistossa, ja josta muodostettiin *Sovittelujournalismin käsikirja*. Käsikirjan tarkastelu kulki analyysivaiheessa käsi kädessä retoriikan analyysin kanssa. Retoriikan analyysia hyödyntämällä analysoin tekstien retorisia keinoja sekä ilmaisutapojen että rakenteiden tasolla.

Analyysissa huomio kiinnittyi erityisesti otsikointiin ja artikkeleiden kärkeen, joka usein oli kärjistävää ja dramatisoivaa, ja joissa oli käytetty myös paljon suoria sitaatteja. Nämä tekijät ovat ongelmallisia sovitteluvedon kannalta sekä rakenteiden että osittain myös ilmaisutapojen tasolla. Toisaalta leipäteksti oli suurilta osin huomattavasti otsikoita neutraalimpaa, ja sanavalinnat eivät olleet leimaavia tai vastakkainasettelua lisääviä.

Analyysissa haasteeksi osoittautui se, mikä on retorisisista keinoista johtuvaa vastakkainasettelun luomista ja mikä on retorisesti neutraalia raportointia tilanteesta, jossa lähtökohtana on vastakkainasettelutilanne. Näiden kahden erottaminen oli käytännössä haastavaa.

Analyysin tulosten perusteella jäin pohtimaan, millä tavalla verkkoympäristössä suosittu otsikointitapa ja sovittelujournalismi tai vastuullinen journalismi sopivat yhteen, ja miten otsikointia voitaisi kehittää vastuullisempaan suuntaan ilman, että niiden kiinnostavuus tai houkuttelevuus kärsivät.

LÄHTEET

Agichtein, Eugene, Brill, Eric, Dumais, Susan. 2006. "Improving Web Search Ranking by Incorporating User Behavior Information." *Proceedings of the 29th Annual International ACM Sigir Conference on Research and Development in Information Retrieval*, 19–26. ACM.

Ahva, Laura, Mikko Hautakangas & Paula Haara. 2017. *Sovittelujournalismin käsikirja*. Tampere: Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET.

Arguedas, Amy Ross, Craig T. Robertson, Richard Fletcher & Rasmus Kleis Nielsen. 2022. "Echo chambers, filter bubbles, and polarisation: a literature review." Reuters institute.

<https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/echo-chambers-filter-bubbles-and-polarisation-literature-review>

Attias, Miriam & Bart Brandsma. Toim. 2020. "Polarisaatio ja konfliktit – Eli kuinka me ja ne –ajattelu vaikuttaa keskinäisissä konflikteissamme." *Me ja ne – Välineitä vastakkainasettelun aikaan*. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Burns, Axel. 2019. Filter bubble. *Internet Policy Review*, 8(4).

<https://policyreview.info/concepts/filter-bubble>

Flaxman, Seth, Sharad Goel, Justin M. Rao. 2016. Filter bubbles, echo chambers, and online news consumption. *Public Opinion Quarterly*, 80(S1), 298–320.

<https://academic.oup.com/poq/article/80/S1/298/2223402>

Happonen, Päivi. 2022. "Raamattu saapuu oikeussaliin, kun Päivi Räsänen käräjät alkavat – Oikeusoppinut: "Kimurantti tapaus, päätä raavitaan monessa pilttuussa"" *Yle*, 22.1.2022.

Happonen, Päivi. 2022. "Analyysi: Käräjäoikeuden vartijakin karjaisi medialle – Miksi Päivi Räsänen oikeudenkäynti kuumentaa tunteita ja on niin tärkeä?" *Yle*, 25.1.2022.

Mäntysalo, Jesse. 2022. "Päivi Räsänen kertoi poliisille harkinneensa kirkosta eroamista." *Yle*, 24.1.2022.

Pariser, Eli. 2011. *The Filter bubble: What the internet is hiding from you*. London: Penguin UK.

Sunstein, Cass R. 2009. *Republic.com 2.0*. Princeton, NJ. Princeton University Press

AINEISTO

1. Mäntysalo, Jesse. 2022. "Päivi Räsänen kertoi poliisille harkinneensa kirkosta eroamista." *Yle*, 24.1.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12283549>
2. Happonen, Päivi. 2022. "'Räsänen voi lisätä homofobiaa yhteiskunnassa", sanoo syyttäjä – Räsänen poistui oikeudesta rauhallisin mielin: "Syytteet oli helppo kumota". *Yle*, 14.2.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12316061>
3. Happonen, Päivi. 2022. "Raamattu saapuu oikeussaliin, kun Päivi Räsäsen käräjät alkavat – Oikeusoppinut: "Kimurantti tapaus, päätä raavitaan monessa pilttuussa". *Yle*, 22.1.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12277736>
4. Mäntysalo, Jesse. 2022. "Päivi Räsästä vastaan käydään oikeutta lausunnoista, joita poliisi ei pitänyt rikoksina – esitutkinta aloitettiin valtakunnansyyttäjän vaatimuksesta." *Yle*, 25.1.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12285436>
5. Happonen, Päivi. 2022. "Puheenjohtaja hermostui syyttäjälle Räsäsen käräjillä maanantaina: Täällä on ollut tapa, että ei puhuta päälle – Yle seurasi hetki hetkeltä oikeudenkäyntiä." *Yle*, 24.1.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12283319>
6. Gustafsson, Mikko. 2022. "Päivi Räsäsen puolustus: "Tässä on tarkoitus supistaa poliittisen ilmaisun vapautta siitä, mitä se oli kymmenen vuotta sitten". *Helsingin Sanomat*, 14.2.2022. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008607502.html>
7. Gustafsson, Mikko. 2022. "Syyttäjä vaatii Päivi Räsäselä 120:tä päiväsakkoa kiihottamisrikoksista – HS seurasi oikeudenkäyntiä hetki hetkeltä." *Helsingin Sanomat*, 24.1.2022. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008545023.html>
8. Kerkelä, Lasse. 2022. "Päivi Räsänen kertoi poliisi-kuulusteluissa pohtineensa luterilaisesta kirkosta eroamista." *Helsingin Sanomat*, 24.1.2022. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008561554.html>
9. Gustafsson, Mikko. 2022. "Päivi Räsänen oli itse säättämässä lakiin kiihottamis-rikosta, josta häntä syytetään oikeudessa – "Uskonnollisen

luku-taidon puutetta”.” *Helsingin Sanomat*, 23.1.2022.
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008554045.html>